

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У статті обґрунтовано основні напрями консолідації банківських установ. Результати проведеного дослідження дозволили виділити кластери банківських установ України залежно від ринкових стратегій з метою їх консолідації для отримання довгострокових конкурентних переваг. Запропоновано рекомендації щодо скорочення кількості структурних елементів банківської системи України.

In the article the main directions of banks' consolidation are substantiated. The research results allow to appropriate clusters of Ukrainian banks dependent on market strategies with goal of their consolidation for getting long-term competitive advantages. The recommendations concerning banks quantity reduction in Ukrainian banking system are suggested.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах розвитку банківської системи особливої актуальності набуває питання формування її оптимальної, раціональної та ефективної структури з метою досягнення двох найбільш пріоритетних завдань: по-перше, виконання банками своїх функцій, по-друге, підтримання фінансової стабільності банківських установ на ринку.

Раціональна, оптимальна та ефективна структура банківської системи, з точки зору необхідної кількості банків на ринку, на практиці означає їх можливість задовольняти в необхідному обсязі потреби клієнтів і економіки в цілому у наданні фінансових, посередницьких, консультаційних та інших послуг, використовуючи наявні обсяги ресурсів, відповідати законодавству держави та здатність отримувати фінансовий результат для забезпечення сталого розвитку економіки України та банківського сектора зокрема.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідженням проблеми функціонування малих та середніх банків займалися такі провідні українські економісти, як: Я. Грудзевич, О. Кіреєв, В. Матвієнко, С. Мочерний, Ю. Селезньов. Вивченням сутності поняття фінансової стабільності займаються такі провідні українські економісти, як: В. Геєць, А. Мороз, М.Савлук, О. Лаврушина, О. Вовчак, Н. Руцишин, Г. Дж. Шинази, С. Науменкова, Р. Лисенко, Д. Попов. Водночас до цього часу не набули необхідного розвитку практичні засади консолідації банківських установ.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В економічній літературі відсутні дослідження щодо значення фінансової стабільності банківської системи з точки зору дотримання критеріїв раціональності, оптимальності та ефективності її структурного розвитку.

Критичний аналіз чисельних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів [1, с.55-162; 2, с.129-148; 3, с.14-26; 4, с.224-237; 5, с.177-179] дозволив шляхом проведення наукового узагальнення сформулювати наступне визначення фінансової стабільності банківської системи – це стан, за якого вплив несприятливих зовнішніх подій (так званих шоків) не заважає забезпечувати ефективний перерозподіл фінансових ресурсів в економіці, її сталий розвиток, підвищення рівня добробуту і соціальної захищеності населення.

Крім того, більшість науковців як характеристику фінансової стійкості відзначають її здатність щодо абсорбції (амортизації) негативного зовнішнього впливу, мінімізацію його руйнівних наслідків на реальну економіку або на інші складові фінансової системи, також система не повинна безпосередньо бути джерелом шоків [5, с.177-179].

Фінансова стабільність банківського сектору, на думку автора, формується, передусім, фінансовою стійкістю окремих її складових (банківських установ), яка визначається таким:

- прийняттям допустимого ризику при проведенні банківських операцій;
- можливостями щодо збільшення власного капіталу за рахунок коштів акціонерів чи отримання субординованого боргу;
- здатністю банків отримувати сталий прибуток, що свідчить про помірний ризик банківських операцій та наявність джерел збільшення власного капіталу.

Зазначене вище дозволяє дійти висновку щодо вирішального значення фінансової стабільності банківської системи для дотримання критеріїв раціональності, оптимальності та ефективності її структурного розвитку.

Теоретичне обґрунтування взаємозв'язку між фінансовою стабільністю банківської системи та її структурою базується на наступному припущенні: великі банківські установи мають більше можливостей щодо джерел формування регулятивного капіталу (внески акціонерів, отримання прибутку, залучення коштів на умовах субординованого боргу), а їх стійкі конкурентні позиції, які означають формування позитивного іміджу надійного банку з метою залучення лояльних клієнтів та міжбанківських позик дозволяють бути більш стійкими до зовнішніх потрясінь.

Зазначене вище означає, що банківська система, яка складається із середніх та великих банківських установ, буде більш стабільною.

Постановка завдання. Метою статті є визначення методичних засад консолідації банківських установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Висунуте автором припущення щодо існування позитивної залежності між показниками фінансової стабільності та концентрації на банківському ринку України потребує доведення, яке здійснене за допомогою кореляційно-регресійного моделювання. В якості результуючого показника необхідно обрати показники фінансової стійкості, основні з яких наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз показників фінансової стійкості
в банківській справі

Показники	Порядок розрахунку	Інформаційна база	Характеристика
1	2	3	4
Норматив адекватності регулятивного капіталу (плато спроможності)	$\frac{PK}{Ap} \times 100$, де PK – регулятивний капітал; Ap – зважені на ризик активи	Звіт НБУ щодо значень індикаторів фінансової стабільності (щоквартальна інформація з 2005 року)	Відповідає показнику достатності капіталу, що рекомендується Базельською угодою. Використовується регулятивний капітал, розрахований відповідно до методики НБУ; оцінюються кредитний та валютний ризики, процентний ризик для фіксованих ставок
Коефіцієнт фінансового важеля	$\frac{BK}{ZA}$, де BK – власний капітал; ZA – загальні активи	Статистична інформація Національного банку України (щоквартальна інформація з 1998 року)	Основною перевагою використання показника є простота розрахунку. Не враховує ризиків формування капіталу, в тому числі можливостей залучення субординованого боргу та відвернень; не враховує ризиків проведення активних операцій

1	2	3	4
Співвідношення власного капіталу та робочих активів	$\frac{BK}{PA} \times 100$, де PA – робочі активи.	Статистична інформація Національного банку України (щоквартальна інформація з 1998 року)	Основною перевагою використання показника є простота розрахунку. Не враховує ризиків формування капіталу, в тому числі можливостей залучення субординованого боргу та відвернень; враховує лише частково кредитний ризик проведення активних операцій
Співвідношення регулятивного капіталу та робочих активів	$\frac{PK}{PA} \times 100$	Дані Асоціації українських банків (щомісячна інформація з 2000 року)	Відносно простий розрахунок. Створює можливість врахування ризиків формування капіталу та часткове врахування ризиків активних операцій.

Варто зазначити, що важливо обрати показник, який дозволить оцінити, з одного боку можливості банківської установи щодо зростання власного капіталу, а з іншого боку – ступінь ризику активних операцій. Порівняльний аналіз показників фінансової стійкості, наведений у табл.1 дозволяє зробити висновок, що показником, який найбільш повно дозволяє кількісно оцінити стабільність банківської системи, є норматив адекватності регулятивного капіталу (платоспроможності).

До показників, які дозволяють оцінити концентрацію ринку та відповідають вимогам побудови моделі й наявної інформаційної бази, є індекс Херфіндаля-Хіршмана та показники концентрації ($CR_i, i=1,5,10$). З метою проведення попереднього емпіричного аналізу автор пропонує порівняти тенденції динаміки нормативу адекватності регулятивного капіталу та індексу Херфіндаля-Хіршмана.

При проведенні дослідження було встановлено, що як динаміка нормативу платоспроможності, так і динаміка індексу концентрації досить точно (в обох випадках R^2 перевищує рівень 0,9) описується рівнем третього ступеню:

$$K_t = 14,874 + 0,0029K_{t-1}^3 - 0,056K_{t-1}^2 + 0,1712K_{t-1}, R^2 = 0,9382 \quad (1)$$

$$HHI_t = 391,23 + 0,057HHI_{t-1}^3 - 1,5201HHI_{t-1}^2 + 6,887HHI_{t-1}, R^2 = 0,9256, \quad (2)$$

де K_t – норматив адекватності регулятивного капіталу в момент часу t ;

HHI_t – індекс Херфіндаля-Хіршмана в момент часу t .

Властивості полінома третього ступеня дозволяють виділити такі характерні риси тенденцій розвитку досліджуваних показників: по-перше, циклічний характер графіку функції, що відповідає розвитку економіки; по-друге, наявність умовної точки перетину, що означає посилення залежності між досліджуваними показниками з 2008 року.

Зазначені риси дозволяють зробити припущення щодо неможливості побудови адекватної математичної моделі залежності нормативу адекватності регулятивного капіталу та індексу Херфіндаля-Хіршмана на проміжку часу 2005-2010 рр. та потребують виділення двох окремих етапів дослідження: 2005рік – перша половина 2008 року та друга половина 2008 року по сьогоднішній день. Так, період з 2005 року до першої половини 2008 року характеризується відносно стабільним економічним зростанням та випереджаючим розвитком банківської системи, натомість період з початку другої половини 2008 року – це етап негативного впливу економічної кризи на банківський ринок України.

Результати моделювання залежності фінансової стабільності банківської системи України від її концентрації, яка є однією з характеристик її структури, викладено у табл. 2.

Результати проведеного моделювання дозволяють зробити наступні математичні та економічні висновки. Моделі, побудовані для часового проміжку 2005-2010рр. виявилися статистично незначущими (у табл.1 наведено параметри лише для рівняння регресії залежності показника адекватності капіталу від індексу Херфіндаля-Хіршмана). Зазначене підтверджує попереднє припущення щодо необхідності виділення на досліджуваному часовому проміжку двох етапів. Виділення таких етапів призвело до покращання статистичних параметрів окремих моделей.

У результаті моделювання окремо для 2005 р. – I кв. 2008 р. та II кв. 2008 – 2010 рр. адекватними для економічної інтерпретації виявилися залежності, де в якості незалежної змінної виступають індекс Херфіндаля-Хіршмана та індекс концентрації для 5-ти найбільших банків.

Залежність між показниками фінансової стійкості та концентрації банківського сектора економіки є позитивною: більш концентрована банківська система України більш стійка до впливу зовнішніх потрясінь. Період 2005р. – початок 2008 року розглядається автором як цикл активного економічного зростання («нагріву економіки»). У цей період відбувається підсилення конкуренції на банківському ринку та зниження рівня її сконцентрованості за рахунок активного входження на вітчизняний банківський ринок іноземного капіталу. Водночас, починаючи з 2008 року внаслідок негативного впливу глобальної економічної кризи та виникнення внутрішніх кризових явищ в економіці та банківському секторі, найбільші банки підвищують показники адекватності капіталу та підсилюють свої позиції на банківському ринку України, що приводить до підвищення показників концентрації (табл.2). При чому, в цьому періоді залежність між досліджуваними показниками підсилюється.

Таблиця 2

Оцінка математичних моделей залежності фінансової стабільності банківської системи України від її концентрації

Період моделювання	Рівняння регресії	Статистичні параметри моделі		
		Точність (R-квадрат)	Надійність (значущість F моделі)	Адекватність (R-квадрат залишків моделі)
2005 р. – 2010 р.	$K_t = 14,686 + 0,00094HNI_t$	0,00019	0,954	0,026
2005 р. – I кв. 2008 р.	$K_t = 6,39 + 0,021HNI_t$	0,621	0,001	0,001
	$K_t = 8,791 + 0,0541CR1_t$	0,411	0,018	0,002
	$K_t = 35,52 + 0,0247CR5_t$	0,544	0,004	0,045
	$K_t = 6,847 + 0,144CR10_t$	0,138	0,211	0,005
II кв. 2008 р. – 2010 р.	$K_t = -28,02 + 0,125HNI_t$	0,810	0,002	0,001
	$K_t = 13,422 + 0,272CR1_t$	0,005	0,876	0,056
	$K_t = -43,668 + 1,788CR5_t$	0,729	0,007	0,002
	$K_t = -10,401 + 0,523CR10_t$	0,594	0,025	0,003

Крім того, необхідно відмітити, що адекватними виявилися лише ті моделі, де в якості незалежної змінної використовувалися індекс Херфіндаля-Хіршмана та індекс концентрації за п'ятьма найбільшими банківськими установами. Зазначене вище, на думку автора, пояснюється наступним: індекс граничної частки ринку, який нині використовує Антимонопольний комітет України, дозволяє оцінити лише наявність чи відсутність монополії на банківському ринку, не враховуючи ситуацію в цілому по галузі. Проте, показник концентрації за десятьма найбільшими банками також є не досить чутливим та впливовим на структуру ринку, оскільки рівень концентрації визначатиметься не лише значущістю десятка лідерів, але й перерозподілом ринкових часток між ними.

Отже, результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

- по-перше, для підтримання фінансової стабільності банківської системи необхідно розробити низку заходів щодо стимулювання консолідації вітчизняних банківських установ;
- по-друге, показник граничної частки ринку, який використовується Антимонопольним комітетом України, не завжди об'єктивно відбиває конкурентну ситуацію в галузі, що вимагає удосконалення засобів регулювання ринкової конкуренції та концентрації.

Автор вважає, що вирішити поставлене завдання обґрунтування науково-практичних засад напрямів консолідації банківських установ дозволить використання кластерного аналізу. Необхідно зазначити, що термін «кластер» має досить великий спектр значень [6], проте проведення наукового узагальнення дає змогу виділити такі визначальні характеристики кластера: це регіональна форма об'єднань організацій різних сфер діяльності, яка будується за принципом вертикальної інтеграції. Водночас, враховуючи цілі даного дослідження, автор пропонує визначати кластер у банківській сфері як сукупність банківських установ, які мають спільні конкурентні стратегії на основних сегментах ринку та об'єднання яких дозволить підвищити конкурентоспроможність та фінансову стійкість банків. Варто зазначити, що процедура кластеризації об'єктів на основі методу *k*-середніх реалізована в пакеті прикладних обчислювальних програм STATISTICA в модулі «Кластерний аналіз» (Cluster Analysis). Кластерний аналіз проводився на основі показників діяльності 175 вітчизняних банківських установ станом на 1 січня 2011р. [7]. Кількісним виміром для оцінки стратегій банківських установ слугуватимуть такі показники:

- за активними операціями: питома вага позичок юридичним, фізичним особам та іншим банкам у загальному обсязі кредитного портфелю;
- за пасивними операціями: питома вага коштів юридичних, фізичних осіб та інших банків у загальному обсязі залучених та запозичених коштів.

Автором, з метою обґрунтування регулювання процесів консолідації зі збереженням необхідного рівня концентрації та конкуренції на банківському ринку України, виділено дев'ять груп банків (кластерів) залежно від їх конкурентних стратегій на ринках залучення та розміщення ресурсів (табл. 3).

Таблиця 3

Кластери банківських установ України залежно від напрямів діяльності у 2010 році

За активними операціями:	Кластери	За пасивними операціями:		
		Роздрібні	Корпоративні	Спрямовані на міжбанківський ринок
	Роздрібні	Райффайзен банк Аваль, ОТП банк, Родовід банк	—	УкрСиббанк, Укрсоцбанк, «Надра», Сведбанк, Універсал банк
		Дельта банк, Правексбанк	—	Ерсте банк
		Прокредитбанк, Хоум Кредит Банк, Платинум Банк та ін. (18)	Український бізнес банк, Астрабанк, «Львів» та ін. (6)	Себ банк, Фольксбанк, Актив банк, та ін. (9)
	Корпоративні	Приватбанк, Ощадбанк, Промінвестбанк, ПУМБ, Брокбізнесбанк, «Південний»	—	Укрексімбанк, ВТБ банк, Альфа-банк, «Фінанси та кредит», «Форум», Кредитпромбанк, Укргазбанк, ІНГ банк Україна, Унікредит банк
		Хрещатик, Кредобанк	Донгорбанк	Вейбібанк, Дочірній банк Сбербанку Росії, Імексбанк, Індекс банк, «Фінансова ініціатива», Марфін банк
		Київська Русь, Індустріал-банк, Мегабанк, Експрес банк, «Таврика», Український професійний банк та ін. (57)	Каліон Банк Україна, Сіті банк (Україна), «Кліринговий дім», «Союз» та ін. (22)	«Київ», Піреус банк МКБ, БМ банк та ін. (11)
	Спрямовані на міжбанківський ринок	—	—	—
		«Кредит Дніпро»	—	—
		Ерде банк, Комінвест-банк, Артем банк, Апекс-банк, Банк 3/4	«Траст-капітал», Кредитвестбанк, Дойче банк ДБУ та ін. (7)	БТА банк, Єврогазбанк, «Інтеграл» та ін. (8)

Проведений кластерний аналіз дозволив визначити, що більшість вітчизняних банків залучають кошти на роздрібному ринку, але є певна кількість великих банків, які переважно залучають кошти на міжбанківському ринку (Укрексімбанк, Укрсиббанк, Укрсоцбанк тощо), до корпоративних банків на ринку залучення ресурсів увійшли лише банки з часткою ринку менше 1%. Натомість, при розміщенні коштів банки більшою мірою орієнтуються на корпоративних клієнтів, проте серед банків, які переважно розміщують свої кошти на роздрібному ринку, є такі банки 1-ої групи за класифікацією Національного банку України, як: Райффайзен Банк Аваль, Укрсиббанк, Укрсоцбанк та ОТП банк. Отже, вітчизняні банки переважно залучають кошти населення та розміщують їх на корпоративному ринку, що в цілому свідчить про виконання банками завдання трансформації заощаджень населення у кредитні ресурси для економічного зростання, проте не дає відповіді на запитання щодо відповідності забезпеченню структурного розвитку економіки держави.

Для підтримання конкуренції у банківському секторі економіки консолідацію серед лідерів ринку варто обмежувати шляхом державного регулювання, натомість необхідно стимулювати процеси консолідації серед малих та середніх банків.

Стимулювання процесів консолідації середніх та малих банків дозволить вирішити низку проблем функціонування вітчизняної банківської системи, пов'язаних з координацією та узгодженістю дій банків, підвищенням ефективності політики, що проводиться банками, захистом професійних інтересів, підвищенням загальної ліквідності та платоспроможності банківських установ. Автор вважає, що напрями консолідації і державного регулювання залежать від того, до якої з виділених груп (лідери ринку, малі та середні банки) увійшла банківська установа.

Для обмеження зниження рівня конкуренції та надмірної концентрації банківського сектора, на думку автора, Національному банку України та Антимонопольному комітету необхідно впровадити такі заходи:

- розробити методичку розрахунків показників концентрації та конкуренції для вітчизняного банківського ринку, ґрунтуючись на основі зарубіжних методик;
- виділити значимі показники для вітчизняного ринку банківських продуктів та послуг та впровадити методологію аналізу на основі обраних показників;
- формувати, вести та публікувати безперервну статистичну звітність за напрямами показників концентрації та конкуренції у статистичних збірниках, аналізувати тенденції індексів;
- закріпити у законодавчій базі НБУ та Антимонопольному комітеті значення цих показників, індексів, запропонувати методичку їх розрахунків, методи їх інтерпретації та граничні значення для запобігання зловживання ринковою владою та недопущення монополістичного становища окремих банківських установ;
- дотримання, так званого «правила розумного підходу», яке широко застосовується в конкурентній політиці багатьох високорозвинених країн, коли злочином вважається не сама монополізація, а лише зловживання монополістичним становищем.

Для формування кластеру середніх банків, на думку автора, найбільш обґрунтованою є консолідація національного банківського капіталу, яка буде сприяти збільшенню їх конкурентоспроможності, зростанню внеску в розвиток вітчизняної банківської системи та економіки в цілому.

Зазначимо, що згідно Закону України «Про банки та банківську діяльність», банки у процесі своєї діяльності можуть створювати банківські об'єднання таких типів: банківська корпорація, банківська холдингова група, фінансова холдингова група [8]. Основні характеристики видів банківських об'єднань наведено у табл. 4.

З табл. 4 видно, що банківська корпорація створюється з метою концентрації капіталів банків-учасників корпорації, підвищення їх загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їх діяльністю.

Банківські холдингові групи можна створювати лише за умови, що угода про їх створення передбачає покладання на головний банк групи додаткових організаційних

функцій стосовно банків-членів групи, а також створення системи управління спільною діяльністю. Материнському банку банківської холдингової групи має належати не менше 50 відсотків акціонерного (пайового) капіталу або голосів кожного з інших учасників групи, які є його дочірніми банками. Дочірній банк не має права володіти акціями материнського банку. У разі, якщо дочірній банк набув права власності на акції материнського банку, він зобов'язаний відчужити їх у місячний термін.

Таблиця 4

Порівняльна характеристика видів вітчизняних банківських об'єднань [8]

Види банківських об'єднань	Учасники	Мета створення
Банківська корпорація	Тільки банківські установи	Концентрація капіталів банків-учасників, підвищення їх загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їхньою діяльністю
Банківська холдингова група	Тільки банківські установи	Покладання на головний банк (материнську компанію) групи додаткових організаційних функцій стосовно банків-учасників
Фінансова холдингова група	Установи, що надають фінансові послуги, серед яких має бути щонайменше один банк, і материнська компанія має бути фінансовою установою	Покладання на материнську компанію групи додаткових організаційних функцій стосовно банків-учасників
Банківські спілки та асоціації	Тільки банківські установи	Захист та представлення інтересів своїх членів, розвиток міжрегіональних та міжнародних зв'язків, забезпечення наукового та інформаційного обміну і професійних інтересів, розроблення рекомендацій щодо банківської діяльності

Фінансова холдингова група має складатися переважно або виключно з установ, що надають фінансові послуги, причому серед них має бути щонайменше один банк, і материнська компанія має бути фінансовою установою. Материнській компанії має належати більше 50 відсотків акціонерного (пайового) капіталу кожного з учасників фінансової холдингової групи. Материнська компанія фінансової холдингової групи зобов'язана подавати наглядовим органам консолідовано-фінансовий та статистичний звіти групи.

Активізація процесів злиття та поглинання національних банків, на погляд автора, створює можливість значно розширити банківський бізнес при скороченні адміністративного апарату та сприятиме приведенню капітальної бази банківських установ нашої країни відповідно до реальних потреб розвитку реального сектору економіки.

Однак, в Україні створення банківських об'єднань не зазнало значного розповсюдження, що пояснюється, з одного боку, недосконалістю відповідної нормативної бази, а з іншого боку – неготовністю власників банківських установ поступатися контролем над ними шляхом перерозподілу чи взаємного обміну пакетами акцій. Так, для власників некапіталізований, але кептивний банк є більш привабливим за участю у капіталі більш великої та конкурентоспроможної установи. Таке ставлення зумовлене, зокрема, особливостями вітчизняного корпоративного управління.

Зазначимо, що застосування будь-якого адміністративного тиску для прискорення процесів консолідації може принести лише шкоду, так як вони повинні бути зумовлені

об'єктивними економічними потребами. Сьогоднішня економічна ситуація в країні, на думку автора, якраз і є тією об'єктивною економічною потребою, що має спонукати банки до створення банківських об'єднань з метою уникнення ризику банкрутства та повернення довіри вкладників.

Проте необхідно відмітити, що у банківській системі України функціонує значна кількість малих банків, частка ринку яких менша за середню ринкову (0,56%), що зменшує ефективність діяльності системи. Тому, на думку автора, для регулювання процесів формування раціональної, оптимальної та ефективної банківської системи необхідно запровадити такі заходи: по-перше, обмежити створення нових банківських установ із початковим капіталом, якщо його розмір менше середньоринкового значення; по-друге, поступово збільшувати мінімальні вимоги до капіталу банківських установ, наближаючи його до величини, яка складає капітал банку з часткою ринку 1%.

Висновки і перспективи подальших розробок. Враховуючи результати проведеного дослідження, на думку автора, існує можливість удосконалення структури банківської галузі за рахунок зменшення кількості банків на ринку, підвищення їх стабільності при збереженні того ж рівня концентрації та конкуренції.

Напрями консолідації і державного регулювання залежать від того, до якої з виділених груп (лідери ринку, малі та середні банки) увійшла банківська установа. Так, консолідацію серед банків-лідерів необхідно обмежувати, що потребує удосконалення методології оцінки процесів концентрації та конкуренції. Для середніх банків необхідно розробити низку заходів щодо стимулювання створення банківських об'єднань (корпорацій, холдингів тощо). З метою обмеження кількості малих банків, які переважно є кептивними, постійно збільшувати вимоги до капіталу банківських установ, частка ринку яких менша середнього розміру банку, але водночас не перевищує 1%.

Урахування запропонованих рекомендацій, на погляд автора, сприятиме створенню раціональної, оптимальної та ефективної структури банківської системи України, яка зможе забезпечити здобуття довгострокових конкурентних переваг банківськими установами, підвищить стабільність банківського сектора та сприятиме сталому економічному розвитку держави.

Список використаної літератури

1. Банківські операції: [навч. посіб.] / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; [за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза]. – [Вид. 2-ге, випр. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 476 с.
2. Банковское дело: [учебн.] / под. ред. О. И. Лаврушина. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 672 с.
3. Банківська справа: [навч. посіб.] / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. – Львів: «Новий Світ-2000», 2008. – 560 с.
4. Шинази Г. Дж. Сохранение финансовой стабильности / Г. Дж. Шинази. – Вашингтон: МВФ, Управление внешних связей. – 2005. – 34 с.
5. Науменкова С. В. Обґрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи: [інфор.-аналіт. мат.] / С. В. Науменкова, Р. С. Лисенко, Д. С. Попов та ін. – К.: Національний банк України, 2006. – Вип. 6. – 162 с
6. Марков Л. С. Экономические кластеры: понятия и характерные черты / Л. С. Марков // Актуальные проблемы социально-экономического развития: взгляд молодых ученых: сб. науч. тр. / под ред. В.Е. Селиверстова, В.М. Марковой, Е.С. Гвоздевой. – Новосибирск: Изд-во ИЭОПП СО РАН, 2005. – Разд. 1. – С. 102–123.
7. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm.
8. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 21.12.2000 №2156-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

Прийнято до друку 26.09.2011